

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

Факультет №2
Кафедра цивільно-правових дисциплін

***ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК
З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА***

м. Одеса
2016

Термінологічний словник з цивільного права та сімейного права

Укладач: викладач кафедри цивільно-правових дисциплін Даниленко С.К.. –
Одеса: ОДУВС, 2016. с.32

Рецензент:

Завідувач кафедри
господарсько-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент

І.Л. Кострицький

Рекомендовано до друку вченою радою
факультету №2
(протокол № 10 від 20.05.2016 р.)

Обговорено на засіданні
кафедри цивільно-правових дисциплін
ОДУВС
(протокол № 15 від 18.05.2016 р.)

ВСТУП

Ні в кого сьогодні не викликає сумнівів той факт, що така галузь українського національного права як цивільне та сімейне право є одними з основних факторів побудови правової держави. А тому їх вивчення є віхою формування правового мислення повноцінного члена суспільства – громадянина своєї держави.

Оволодіння системою юридичних дисциплін в навчальних закладах для кваліфікованих юристів вимагає глибокого засвоєння термінів як правових взагалі, так і з цивільного та сімейного права зокрема. Опанування дефініціями є запорукою успішного засвоєння не тільки основних положень чинного законодавства, але і всієї системи правової науки, сприяє підвищенню загальної правової культури не тільки юристів, але і кожного громадянина.

Словник термінів з цивільного та сімейного права покликаний надати допомогу як студентам, які навчаються в юридичних закладах, так і студентам інших не юридичних закладів, а також учням шкіл, котрі вивчають правознавство.

Даний матеріал є простим та доступним у використанні, упорядкований на основі чинного законодавства, наукової та практичної літератури, із використанням термінів, що подаються в підручниках, методичних посібниках, тощо.

Практична значимість словника термінів з цивільного та сімейного права полягає в можливості застосування його і на побутовому рівні у повсякденному житті.

На жаль, сучасна нормативно-правова база держави не сприяє правовому всеобучу, а ті кроки, які зроблені в даному напрямку, є недостатніми або малоефективними. Даний словник має на меті якщо не змінити докорінно негативну ситуацію в державі, то хоча б наблизити рівень юридичної освіти до належного.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО

А

Авторське право в об'єктивному розумінні - сукупність правових норм, які регулюють відносини, що виникають внаслідок створення і використання творів літератури, мистецтва й науки.

Авторське право у суб'єктивному розумінні – сукупність прав, які належать автору (чи його правонаступникам) у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки, мистецтва.

Автор твору - особа, зазначена як автор на екземплярі опублікованого твору, на рукопису чи на оригіналі твору мистецтва, якщо в судовому порядку не було доведено інше.

Аналогія закону - поширення на відносини, які безпосередньо не врегульовані законом, правових норм, що регулюють подібні відносини.

Аналогія права - у разі неможливості використати аналогію закону для врегулювання цивільних відносин їх регулюють відповідно до загальних засад цивільного законодавства.

Акредитив - форма розрахунків, за якої банк-емітент за дорученням свого клієнта (заявника акредитива) зобов'язаний виконати платіж третій особі (бенефіціару) за поставлені товари, виконані роботи та надані послуги й надати повноваження іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Акти громадянського стану - події та дії, які нерозривно пов'язані з фізичною особою і започатковують, змінюють, доповнюють або припиняють її можливість бути суб'єктом цивільних прав та обов'язків (народження, походження, громадянство, розірвання шлюбу, усиновлення, зміна імені, інвалідність, смерть тощо).

Асортимент товару - товар, який підлягає переданню за договором у певному співвідношенні за видами, моделями, розмірами, кольорами або іншими ознаками.

Асоціація - договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності її учасників без права втручання у виробничу і комерційну діяльність.

Акцепт – відповідь, згода, якій була адресована оферта (пропозиція) щодо укладення договору.

Акцептант - особа, яка проставляє акцепт.

Акціонерне товариство - товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості. Створюється юридичними та (або) фізичними особами на основі установчого договору і статуту.

Акція - цінний папір без встановленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства, підтверджує членство в акціонерному товаристві та право на участь в управлінні ним, дає право його власникові на одержання частини прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства.

Б

Банківська таємниця - обов'язок, що покладається на банк, гарантувати таємницю банківського рахунка клієнта, операцій за рахунком і відомостей про клієнта. Відомості про операції та рахунки можуть бути надані тільки самим клієнтам або їхнім представникам.

Банківський рахунок - договір, за яким банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунками.

Бездоглядна домашня тварина - особа, яка затримала бездоглядну домашню тварину, зобов'язана негайно повідомити про це власника і повернути її. Якщо власник бездоглядної домашньої тварини або місце його перебування невідомі, особа, яка затримала тварину, зобов'язана протягом трьох днів заявити про це міліції або органам місцевого самоврядування, який вживає заходів щодо розшуку власника.

Бездокументарна форма цінних паперів - у випадках, визначених законом або в установленому ним порядку, особа яка отримала відповідну ліцензію, може фіксувати право, закріплене в іменному чи ордерному цінному папері, у тому числі в бездокументарній формі (за допомогою електронних засобів та ін.). До такої форми фіксування застосовують правила, установлені для цінних паперів, якщо інше не впливає з особливостей фіксації. Порядок офіційної фіксації прав власників і набувачів, здійснення операцій з бездокументарними цінними паперами визначає Закон України "Про національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні" від 10 грудня 1997 р.

Безпідставне збагачення - недоговірне зобов'язання, в силу якого особа, що набула майно (набувач) за рахунок іншої особи (потерпілого) без достатньої підстави, встановленої законом, іншими нормативно-правовими актами або правочином, зобов'язана повернути безпідставно набуте майно цій особі.

Безхазайна річ - річ, яка не має власника або власник якої невідомий.

Біржові правочини - правочини, здійснені між членами біржі або їх представниками на біржових торгах, про взаємну передачу прав і обов'язків відносно майна, яке допущене до обігу на біржі, в строки і в порядку, встановлені статутом біржі та правилами біржової торгівлі.

Боржник - суб'єкт (пасивна сторона) зобов'язання, на яку покладається обов'язок.

Будівельний підряд — договір, за яким підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати обумовлені договором будівельні роботи відповідно до затвердженої у встановленому порядку проектно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підрядникові будівельний майданчик або забезпечити фронт робіт, передати затверджену проектно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх.

В

Валютні цінності - визначені законом певні види майна, до яких належать валюта України, іноземна валюта та монетарні метали.

Виділ - перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб.

Визнання права власності - власник майна має право подавати позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності.

Відумерла спадщина - майно, яке залишилося після смерті громадянина і щодо якого відсутні спадкоємці за заповітом і спадкоємці за законом.

Вина (як умова цивільно-правової відповідальності) - психічне ставлення (умисел або необережність) особи до своєї протиправної дії (чи бездіяльності) та її результату.

Винахід - технічне рішення в будь-якій галузі суспільно-корисної діяльності, яке відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим, має винахідницький рівень і придатне для використання.

Випадкові умови договору - умови, які, як правило, не передбачаються цим видом договору, але можуть бути встановлені за погодженням сторін, або які за погодженням сторін встановлюються у відступ від диспозитивної норми. Випадок (казус) — одна з підстав звільнення боржника від відповідальності, певний психічний стан особи, що характеризується відсутністю її вини при заподіянні нею шкоди.

Виробничий кооператив - добровільне об'єднання громадян на засадах членства для спільної виробничої або іншої господарської діяльності, яке базується на їхній особистій трудовій участі та об'єднання його членами майнових пайових внесків.

Відкриття спадщини - настання певних обставин (смерть фізичної особи, оголошення особи такою, що померла), за яких у відповідних осіб виникає право спадкоємства.

Відмова від права власності - особа може відмовитися від права власності на майно, заявивши про це або вчинивши інші дії, які свідчать про її відмову від права власності.

Відмова від правочину - особа, яка вчинила односторонній правочин, має право відмовитися від нього, якщо інше не встановлено законом. Якщо такою відмовою від правочину порушено право іншої особи, це право підлягає захисту.

Відповідальність юридичних осіб - за своїми зобов'язаннями юридична особа самостійно відповідає усім належним їй майном.

Відсилання до іноземного права (в міжнародному приватному праві) — охоплює всі його норми, які б застосовувалися до конкретної справи згідно з цим іноземним правом. Застосування норми іноземного права не може бути обмежене лише на тій підставі, що ця норма належить до публічного права.

Відшкодування майнової шкоди фізичній особі, яка потерпіла від злочину, — вид недовірливого зобов'язання, в силу якого майнова шкода, завдана майну фізичної особи внаслідок злочину, відшкодовується державою, якщо не встановлено особу, яка вчинила злочин, або якщо така особа є неплатоспроможною.

Відшкодування моральної шкоди - моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності вини такої особи. Незалежно від вини моральна шкода відшкодовується у випадках, визначених Цивільним кодексом України.

Відшкодування шкоди - недовірене зобов'язання, в силу якого майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Відшкодування шкоди внаслідок недоліків товарів, робіт, послуг - продавець, виготовлювач, той хто надає послуги, зобов'язаний відшкодувати шкоду, завдану фізичній чи юридичній особі внаслідок конструктивних, технологічних, рецептурних та інших недоліків товарів, робіт, послуг, а також недостовірної або недостатньої інформації про них.

Віндикаційний позов - позов власника про витребування свого майна з чужого незаконного володіння.

Віндикація - витребування власником свого майна з чужого незаконного володіння.

Власність - конкретні, історично зумовлені суспільні відносини окремих індивідів та їх колективів з приводу привласнення засобів і продуктів праці шляхом усунення від них усіх інших осіб. Зміст економічних відносин власності становлять володіння, користування і розпорядження матеріальними благами.

Волевиявлення - зовнішній вираз волі особи при здійсненні правочину.

Володільницький захист - захист володіння від самоуправства, насильства чи свавілля будь-яких третіх осіб, у тому числі проти власника (його ще називають посесорний захист). Проте цей захист має тимчасовий і нестійкий характер. Він спрощений, полегшений, але недостатній. Володільницький захист спростовується петиторним позовом про право власності.

„Володіння” як окремих цивільно-правовий інститут -самостійний правовий інститут, незалежний від права власності. Володінням визнається фактична наявність речі у майні фізичної чи юридичної особи, яку вона вважає своєю. Для виникнення володіння необхідне поєднання двох елементів — фактична наявність речі у майні конкретної особи і щоб ця особа вважала цю річ своєю.

Встановлення сервіту в заповіті — спадкодавець має право встановити у заповіті сервітут щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів або іншого нерухомого майна для здійснення потреб інших осіб.

Вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення — недовірене зобов'язання, в силу якого особа, що вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, має право вимагати від цієї особи відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких було вчинено дії.

Гарантійний строк продукції - строк, протягом якого порушене суб'єктивне цивільне право підлягає захистові. Зокрема, у разі виявлення в товарах (роботах, послугах) відступів, наприклад, від умов договору про якість, покупець (замовник) на свій вибір може вимагати від виготовлювача: заміни товару; відповідного зменшення винагороди; безоплатного усунення недоліків; розірвання договору з відшкодуванням покупцеві збитків.

Гарантія - один із видів забезпечення виконання зобов'язання. Визнається як письмове зобов'язання банку, іншої кредитної установи, страхової організації (гаранта), що видається на прохання іншої особи (принципала), за яким гарант зобов'язується сплатити кредиторів принципала (бенефіціарів) відповідно до умов гарантійного зобов'язання грошову суму після подання бенефіціаром письмової вимоги про її сплату.

Географічне зазначення - зафіксоване державною реєстрацією право інтелектуальної власності на зазначення характеристики товару (послуги) межами географічного місця його (її) походження.

Господарське товариство - організація (юридична особа), статутний (складений) капітал якої поділений на частки між учасниками. Створюється у формі повного товариства, командитного товариства, товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерного товариства.

Гроші (грошові кошти) - законний платіжний засіб, обов'язковий до приймання за номінальною вартістю на всій території України, яким є гривня.

Д

Дарування - договір, за яким одна сторона (даруваль-ник) передає або зобов'язується передати у майбутньому іншій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно (дарунок) у власність.

Двостороння реституція - наслідок недійсності право-чину, який зобов'язує кожную зі сторін повернути другій стороні все одержане за правочином, а у разі неможливості повернути одержане в натурі — відшкодувати його вартість у грошах, якщо інші наслідки недійсності не передбачено законом.

Деліктне зобов'язання - зобов'язання, в якому особа, що протиправно і винно заподіяла шкоду особистості громадянина або його майну чи майну організації, зобов'язана її відшкодувати, а потерпілий має право на відшкодування заподіяної шкоди у повному обсязі.

Депозит - за договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (банк), що прийняла від іншої особи (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, зобов'язується виплатити вкладникові таку суму та проценти на неї або дохід в іншій формі на умовах та в порядку, що визначені договором.

Джерело підвищеної небезпеки - будь-яка діяльність, здійснення якої створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю за нею з боку людини, а також діяльність з використання, транспортування, зберігання предметів, речовин та інших об'єктів виробничого, господарського та іншого призначення, які мають небезпечні властивості.

Дієздатність фізичної особи (цивільна дієздатність) - здатність особи своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки. Виникає у повному обсязі з настанням повноліття, тобто після досягнення вісімнадцятирічного віку, а у випадках, передбачених законодавством, до досягнення вісімнадцятирічного віку.

Добросовісний набувач майна - набувач, який не знав і не повинен був знати про незаконність свого володіння.

Добросовісність - при здійсненні цивільних права у межах, наданих договором або актами цивільного законодавства, особа зобов'язана виявляти добросовісність, зокрема утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди довкіллю або культурній спадщині. Наприклад, представник може діяти на підставі закону, а також договору. Незалежно від того, що є підставою представництва, представник завжди повинен діяти в інтересах особи, яку він представляє, оскільки реалізує не своє право, а право цієї особи.

Довіреність - письмове уповноваження, яке видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами (генеральна, спеціальна, разова).

Довірче управління майном - договір, за яким одна сторона (установник управління) передає іншій стороні (довірчому управителеві) на певний строк майно у довірче управління, а інша сторона зобов'язується за винагороду здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або особи, зазначеної ним (вигодонабувача).

Довічне утримання - договір, за яким одна сторона (фізична особа) передає у власність іншій стороні (фізичній чи юридичній особі) будинок або його частину, квартиру, інше нерухоме або таке, що має значну цінність, рухоме майно, замість чого набувач майна зобов'язується надати відчужувачеві або зазначеній ним особі довічне грошове або матеріальне забезпечення в натурі у вигляді житла, харчування, догляду, медичного обслуговування, санаторно-курортного лікування та іншої необхідної допомоги.

Договір - правочин двох чи більше осіб, спрямований на виникнення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.

Договір доручення - договір, за яким одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені й за рахунок іншої особи (довірителя) певні юридичні дії.

Договір комісії - договір, за яким одна сторона (комісіонер) зобов'язується за дорученням другої сторони (комітента) за винагороду вчинити один чи кілька правочинів від свого імені за рахунок комітента.

Договір на користь третьої особи — договір, у якому боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок на користь третьої особи, яка встановлена або не встановлена у договорі.

Договір присудження — договір, умови якого визначені однією зі сторін у формулярах або інших стандартних формах і можуть бути прийняті іншою стороною не інакше, як шляхом приєднання до запропонованого договору в цілому.

Договір охорони - договір, за яким одна сторона (охоронець), що є суб'єктом підприємництва зобов'язується забезпечити недоторканність особи чи майна. Володілець

майна або особа, яку охороняють зобов'язані виконувати передбачені договором правила особистої та майнової безпеки і щомісяця сплачувати встановлену плату.

Договірна відповідальність - відповідальність, передбачена сторонами договору за невиконання чи неналежне виконання його умов.

Донорство - повнолітня дієздатна фізична особа має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів і репродуктивних клітин.

Дочірня організація - організація, створена як юридична особа іншою організацією шляхом передачі їй частини майна для досягнення цілей, визначених засновником.

Е

Емансипація (поняття щодо дієздатності у цивільному праві) - неповнолітній, який досяг шістнадцяти років, може бути повністю дієздатним, якщо він працює за трудовим договором або бажає займатися підприємництвом, чи записаний батьком дитини до досягнення ним повноліття.

Емфітевзис - це довгострокове, відчужуване і таке, що успадковується, право використання чужої земельної ділянки для сільськогосподарських потреб. Емфітевзис встановлюється договором між власником землі і особою, яка має бажання користуватися землею для сільськогосподарського виробництва.

З

Завдаток - грошова сума, що видається однією з договірних сторін у рахунок платежів за договором другій стороні на підтвердження укладення договору і забезпечення його виконання.

Закладна - документ, який посвідчує право його законного володільця на одержання виконання за грошовим зобов'язанням, що забезпечене заставою (іпотекою) майна, зазначеного в закладній, а також право на звернення стягнення на заставлене майно, зазначене у закладній, з метою одержання виконання за грошовим зобов'язанням, забезпеченим заставою цього майна.

Заперечувані правочини - відносно дійсні правочини, укладені з дефектами суб'єктивного складу волі, які у разі їх заперечення у суді можуть бути визнані недійсними.

Заповідальний відказ (легат) - покладення спадкодавцем (заповідачем) на спадкоємців обов'язку з виконання певних дій на користь третьої особи, названої в заповіті.

Заповіт - односторонній правочин (розпорядження заповідача) щодо вирішення долі належного йому майна на випадок смерті заповідача, зроблене з дотриманням вимог встановлених законом.

Заповіт подружжя - спільний заповіт, який має право скласти подружжя щодо майна, що належить йому на праві спільної сумісної власності.

Заповіт секретний - заповіт, який посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом.

Застава - спосіб забезпечення зобов'язання, сутність якого полягає в тому, що на випадок невиконання боржником зобов'язання, кредитуру надається визначене майно -предмет застави — для задоволення вимог кредитора.

Застосування погрози при здійсненні правочину - вплив на волю учасника правочину загрозою заподіяти йому майнову або немайнову шкоду.

Зберігання - договором зберігання одна сторона (збері-гач) зобов'язується зберігати річ, що належать другій стороні (поклажодавцеві).

Збитки - грошовий вираз майнової шкоди.

Звичай - правило, яке склалося давно, систематично застосовується, хоч і не потребує фіксації у певній правовій формі. Звичаї поділяють на міжнародні й торговельні.

Звичайні умови договору - умови, які традиційно, за звичаєм, включають на практиці до змісту договору.

Зміна черговості одержання права на спадкування - черговість одержання спадкоємцями за законом права на спадкування може бути змінена нотаріально посвідченим договором заінтересованих спадкоємців, укладеним після відкриття спадщини.

Зміст договору - сукупність погоджених між сторонами умов, які визначають їх права та обов'язки.

Зміст цивільних правовідносин - суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок учасників правовідносин.

Знаки для товарів і послуг - зареєстровані в установленому порядку позначення, за якими товари і послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів і послуг інших осіб (словесні, зображувальні, об'ємні, комбіновані).

Знахідка - майно, втрачене власником (володільцем) поза його волею і знайдене іншою особою.

Зобов'язання - окремий вид цивільних правовідносин, у силу якого одна сторона (боржник) зобов'язується вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію, як-от: передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо, або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання обов'язку.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) - матеріально оформлений правочин двох чи більше суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та їхніх іноземних контрагентів, спрямований на встановлення, зміну або припинення їхніх взаємних прав та обов'язків у зовнішньоекономічній діяльності.

Інкорпорація - форма систематизації, за якої цивільний нормативний матеріал упорядковується шляхом його об'єднання за певною ознакою в збірниках або інших віданнях без зміни змісту актів (наприклад, "Збірник законодавчих актів з питань відшкодування моральної шкоди" та ін.).

Інтелектуальна власність - результат творчої діяльності людини. Творчість властива будь-якій діяльності людини: технічній, художній, літературній, науковій, виробничій тощо.

Інформаційний ринок - система економічних, організаційних і правових відносин, у рамках якої здійснюються продаж та купівля інформаційних ресурсів, технологій, продукції, послуг.

Істотні умови договору - умови, які визначені як обов'язкові в законі чи ті, на погодженні яких наполягає одна зі сторін; умови договору, без яких договір вважається не дійсним.

К

Кодифікація - форма систематизації, за якої нормативний матеріал впорядковують у процесі правотворчості шляхом видання зведеного, логічно стрункого, внутрішньо узгодженого нормативного акта, який з максимальною повнотою охоплює певну галузь суспільних відносин (Цивільний кодекс України, Повітряний кодекс України та ін.).

Колізійні норми (у міжнародному приватному праві) - норми національного чи міжнародного права, що визначають законодавство правової системи, яке необхідно застосувати до певного правовідношення.

Командитне товариство - товариство (юридична особа), в якому поряд з учасниками, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і відповідають за зобов'язаннями товариства солідарне всім своїм майном (повними учасниками), є один чи кілька учасників (вкладників), які несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах сум зроблених ними вкладів та не беруть участі в діяльності товариства.

Комерційна концесія - договір, за яким одна сторона -правоволоділець зобов'язується надати другій стороні -користувачеві за плату право користування відповідно до її вимог комплексом належних цій стороні прав з метою виготовлення та (або) продажу певного виду товару та (або) надання послуг. Відносини, пов'язані з наданням права користування комплексом прав, регулюються Цивільним кодексом України та іншими законами. За змістом відповідає франчайзингу

Комерційна таємниця - інформація, секретна в тому розумінні, що вона в цілому чи певною формою та сукупністю її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якої вона належить. У зв'язку з цим має комерційну цінність та є предметом адекватних наявним обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію.

Компонування інтегральної мікросхеми - об'єкт інтелектуальної власності, що засвідчується свідоцтвом. Вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо є оригінальним.

Коносамент - письмовий документ, який підтверджує наявність та зміст договору морського перевезення (назву судна, найменування перевізника, місце прийняття вантажу, найменування відправника, найменування вантажу, його кількість та ін.).

Консорціум - тимчасове статутне об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети.

Контрактація сільськогосподарської продукції - договір, за яким товаровиробник зобов'язується виробити обумовлену сільськогосподарську продукцію і передати її у власність контрактанту (заготівельникові) або зазначеному ним одержувачеві, а контрактант зобов'язується прийняти цю продукцію та оплатити її за встановленими цінами відповідно до умов договору. До відносин за договором контрактації, не врегульованих правилами цього договору, застосовують загальні положення про договір купівлі-продажу і правила про договори поставки, якщо інше не передбачено договором, законом або іншими нормативно-правовими актами.

Конфіскація - примусове безоплатне вилучення державою майна в особи як санкція за правопорушення.

Концерн - статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на основі повної фінансової залежності від одного чи групи підприємств.

Корисна модель - конструктивне виконання пристрою, яке відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим і промислово придатним.

Корпорація - договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів з делегуванням окремих повноважень централізованому органу, який регулює діяльність кожного з учасників.

Кредитор - активна сторона зобов'язання (суб'єкт), наділена правом вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Купівля-продаж - договір, за яким продавець зобов'язується передати майно (товар) у власність покупцеві, а покупець зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму.

Л

Лізинг - за договором лізингу одна сторона (лізингода-вець) зобов'язується передати іншій стороні (лізингоодержувачеві) у користування належне їй на праві власності майно, набуто раніше для подальшого здавання в оренду (прямий лізинг), або зобов'язується за дорученням лізинго-одержувача укласти договір купівлі-продажу (поставки) з третьою стороною (продавцем, постачальником) для набуття у свою власність майна з метою подальшого здавання його в оренду лізингоодержувачеві на певний строк за визначену плату (непрямий лізинг). Особлива форма оренди, пов'язана з передачею в користування машин, обладнання, інших матеріальних засобів і майна (оперативний; фінансовий; зворотний; компенсаційний лізинг).

Ліцензійний договір - договір, за яким сторона, що володіє виключним правом на об'єкт права інтелектуальної власності (ліцензіар), надає іншій стороні (ліцензіату) право на використання відповідно об'єкта інтелектуальної власності.

М

Майнова шкода - шкода, яка може бути виражена у грошах.

Майнові відносини - відносини між суб'єктами з приводу майна.

Міжнародне приватне право - система юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невлadних відносин з "іноземним елементом". Під "іноземним елементом"

розуміють: суб'єкта, який має іноземну належність (громадянство, місце проживання -- щодо фізичних осіб; "національність" -- щодо юридичних осіб); об'єкта, який знаходиться на території іноземної держави; юридичний факт, що мав чи має місце за кордоном.

Міна (бартер) договір, за яким кожна зі сторін зобов'язується передати другій стороні у власність один товар в обмін на інший товар.

Місце виконання обов'язку в зобов'язальних правовідносинах — місце, де боржник повинен вчинити відповідні дії, а кредитор зобов'язаний прийняти запропоноване йому боржником належне виконання.

Місце відкриття спадщини - останнє постійне місце проживання спадкодавця, а якщо воно невідоме, — місцезнаходження майна або його основної частини.

Місце проживання - місце, де фізична особа постійно або переважно проживає. Місцем проживання неповнолітніх, що не досягли чотирнадцяти років, або осіб які перебувають під опікою, визнається місце проживання їх батьків (усиновителів) або опікунів.

Місцезнаходження юридичної особи - визначається місцем її державної реєстрації, якщо інше не встановлено законом.

Момент набуття права власності за договором - право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Якщо договір про відчуження майна підлягає нотаріальному посвідченню або державній реєстрації, право власності у набувача виникає з моменту такого посвідчення або реєстрації.

Моральна шкода - моральні або фізичні страждання, заподіяні порушенням як особистих немайнових, так і майнових прав громадян або організацій.

Назва місця походження товару - назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із зазначеного географічного місця та має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для цього географічного місця людським фактором.

Найм за договором найму наймодавець передає або зобов'язується передати за плату і на певний строк річ у користування. На відміну від договору купівлі-продажу майно (річ) передається не у власність, а на визначений строк.

Найменування юридичної особи - юридична особа повинна мати своє найменування, яке містить інформацію про її організаційно-правову форму, а також інформацію про характер її діяльності.

Насильство при здійсненні правочину - фізичний або психічний вплив на учасника правочину або його близьких з метою спонукання до здійснення правочину.

Наука цивільного права - система знань про закономірності цивільно-правового регулювання суспільних відносин, про тлумачення цивільно-правових норм, практику застосування цивільних норм, термінологію цивільного права.

Націоналізація - примусове безоплатне вилучення засобів виробництва, що перебувають у приватній власності, з наступною передачею їх у державну або іншу власність.

Негаторний позов - позов власника про усунення перешкод, що заважають здійсненню його права користуватися і розпоряджатися належним йому майном (реччю).

Недобросовісний набувач - набувач майна, який знав чи повинен був знати про неправомірність свого вступу у володіння тим чи іншим майном.

Недоговірна відповідальність - відповідальність особи, яка настає у разі порушення нею обов'язку, встановленого законом або підзаконним актом.

Немайнові права юридичної особи — права на недоторканність її ділової репутації, на кореспонденцію, на інформацію та інші немайнові права, які можуть їй належати.

Непереборна сила — зовнішній, невідворотний фактор (стихійне явище чи явище суспільного характеру), що може бути підставою звільнення боржника від відповідальності.

Нерозкрита інформація — технічна, організаційна, комерційна, виробнича та інша інформація, яка здатна сприяти підвищенню виробництва або давати інший позитивний ефект, невідома третім особам, внаслідок чого має комерційну цінність.

Неустойка (штраф, пеня) — визначена законом або договором грошова сума, яку боржник повинен сплатити кредиторів у разі невиконання чи неналежного виконання зобов'язання, зокрема у разі прострочення виконання.

Нікчемний правочин — нечинний правочин, недійсність якого визначена безпосередньо у правовій нормі, незалежно від подання позову і рішення суду.

О

Об'єкт авторського права - - твір науки, літератури, мистецтва, що є результатом творчої праці автора і має певні встановлені законом ознаки: а) творчий характер; б) вираження в об'єктивній формі.

Об'єкт цивільних прав (цивільно-правових відносин) -те, відносно чого суб'єкти вступають у відносини (на що спрямовані їхні суб'єктивні права та обов'язки) заради здійснення своїх законних прав та інтересів (речі, дії і послуги, продукти творчої діяльності, особисті немайнові блага).

Обман при здійсненні правочину — умисне повідомлення особи про факти, які не відповідають дійсності, або замовчування стороною обставин, які мають істотне значення для правочину, чи дії представника на шкоду інтересам особи, яку він представляє.

Обов'язкова частка в спадщині - визначена законом частка спадкового майна (не менше двох третин частки, яка б належала кожному спадкоємцеві при спадкоємстві за законом), яку успадковують неповнолітні або непрацездатні діти спадкоємця (в тому числі усиновлені), а також непрацездатні дружина, батьки (усиновителі) і утриманці незалежно від змісту заповіту.

Оренда — один із видів майнового найму. Відносини оренди регулюються спеціальними нормативними актами.

Особисті немайнові відносини — відносини, що безпосередньо не пов'язані з майновими і виникають з приводу невіддільних від конкретної особи немайнових благ, в яких здійснюється індивідуалізація особистості.

Особливість відповідальності за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки — зобов'язання відшкодування шкоди завжди покладається на володільця цього джерела підвищеної небезпеки.

Оферент — особа, яка звертається до іншої особи (осіб) з пропозицією (проектом договору) укласти договір.

Оферта — адресована конкретному суб'єкту пропозиція укласти договір, що набуває вираження в направленні цьому суб'єктові проекту договору.

II

Патент — техніко-юридичний документ, який засвідчує визнання заявленої пропозиції винаходом, корисною моделлю чи промисловим зразком, авторство на них, пріоритет і право власності на зазначені об'єкти.

Перевезення вантажу — за договором перевезення вантажу одна сторона (перевізник) зобов'язується доставити довірений їй другою стороною (відправником) вантаж до пункту призначення та здати його правоуповноваженій на одержання вантажу особі (одержувачеві), а відправник зобов'язується сплатити за перевезення вантажу встановлену плату.

Перевезення пасажирів — за договором перевезення пасажирів перевізник зобов'язується перевезти пасажирів до пункту призначення, а в разі здання багажу -- також доставити багаж до пункту призначення та видати його особі, що має право на одержання багажу, пасажир зобов'язується сплатити встановлену плату за проїзд, а при здаванні багажу — також за провезення багажу.

Підпризначення спадкоємця — призначення заповідачем додаткового спадкоємця на той випадок, коли основний спадкоємець, вказаний у заповіті, помре раніше заповідача або відмовиться від спадщини.

Підряд — за договором підряду підрядник зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням замовника, а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу.

Повне товариство — господарське товариство (юридична особа), всі засновники якого несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Повноваження представника — коло прав і обов'язків, які покладаються на представника особою, котру він представляє, за законом чи адміністративним актом.

Пожертва -- різновид договору дарування, який полягає в даруванні нерухомих та рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів, конкретним особам, для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети. Пожертвувач має право контролювати використання пожертви відповідно до обумовленої мети.

Позика — договір, за яким одна сторона (позикодавець) передає у власність іншій стороні (позичальнику) гроші або речі, визначені родовими ознаками, а позичальник

зобов'язується повернути позикодавцеві таку саму суму грошей або рівну кількість речей того самого роду та якості.

Позичка — договір, за яким одна сторона (позичкодавець) безоплатно передає або зобов'язується передати другій стороні (користувачеві) річ для користування протягом встановленого строку. До договору позички застосовують правила Цивільного кодексу України, які регулюють відносини найму.

Позовна давність — строк для захисту особою свого порушеного права за позовом.

Помилка при здійсненні правочину — відсутність у договірної сторони правильного розуміння того чи іншого явища суспільного життя або природи.

Попередній договір — договір, сторони якого зобов'язуються протягом певного строку (у певний термін) укласти договір у майбутньому (основний договір) на умовах, встановлених попереднім договором.

Порука — за договором поруки поручник зобов'язується перед кредитором іншої особи відповідати за виконання останньою свого зобов'язання в повному обсязі або в частині. Один із видів забезпечення виконання зобов'язань.

Поставка — за договором поставки постачальник, що є підприємцем, зобов'язується передати в обумовлені строки (строк), що не збігається з моментом укладення договору, товари у власність покупця для використання у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець зобов'язується прийняти товари та сплатити за них певну грошову суму. До договору поставки застосовують правила про договір купівлі-продажу, якщо інше не передбачено договором або не впливає з характеру відносин. Постачання енергетичні та інші ресурси через приєднану мережу — договір, за яким сторона, що постачає, зобов'язується забезпечувати іншу сторону — споживача (абонента) ресурсами, передбаченими договором, а споживач зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів.

Право власності — врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

Право володіння у суб'єктивному розумінні - закріплена у відповідних нормах права можливість фактичного фізичного або господарського володіння річчю.

Право користування у суб'єктивному розумінні - - закріплена нормами права можливість вилучення корисних властивостей речі для задоволення потреб власника чи інших осіб.

Право на знаки для товарів і послуг — сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у процесі створення, реєстрації, використання й охорони знаків для товарів і послуг.

Право промислової власності, в об'єктивному розумінні — сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини, що складаються в процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості.

Право розпорядження у суб'єктивному розумінні — закріплена у нормах права можливість визначити юридичну чи фактичну долю майна.

Право спільної власності — право двох або більше осіб (співвласників) на один об'єкт.

Правоздатність фізичної особи (цивільна правоздатність) — здатність особи мати цивільні права і обов'язки. Виникає в момент народження особи і припиняється із настанням її смерті.

Представництво — відокремлений підрозділ юридичної особи, розташований поза її місцезнаходженням, що здійснює представництво і захист інтересів юридичної особи (не є юридичною особою).

Представництво без повноважень — випадок, коли одна особа виступає від імені іншої особи без повноважень або без належних повноважень. Правочини, вчинені без повноважень або з перевищенням повноважень, створюють, змінюють чи припиняють цивільні права та обов'язки лише в тих випадках, коли їх схвалено довірителем.

Представництво в цивільному праві — одна з форм реалізації фізичними і юридичними особами належних їм прав і обов'язків через представників (є обов'язкове та добровільне (договірне) представництво). Відносини, за яких правочин, здійснений однією особою (представником) від імені другої особи (яку представляють), створює права і обов'язки безпосередньо для особи, яку представляють.

Презумпція вини боржника - принцип цивільно-правової відповідальності, який означає, що особа, яка не виконала зобов'язання або виконала його неналежним чином, вважається винною у цьому, якщо не доведе протилежне.

Припинення юридичної особи - юридична особа припиняється в результаті передання всього свого майна, прав та обов'язків іншим юридичним особам — правонаступникам (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або в результаті ліквідації.

Притримання — один із видів забезпечення виконання зобов'язань. Кредитор, який правомірно володіє річчю, що підлягає передачі боржникові або особі, вказаній боржником, у разі невиконання ним у строк зобов'язання щодо оплати цієї речі або відшкодування кредитором пов'язаних з нею витрат та інших збитків має право притримати її у себе до виконання боржником зобов'язання.

Причинний зв'язок — об'єктивний зв'язок між явищами природи або суспільного життя, за якого одне явище виступає як причина, а друге -- як наслідок: одне явище (причина) породжує, зумовлює виникнення другого явища (наслідку).

Промисловий зразок - нове художньо-конструктивне виготовлення виробу, що визначає його зовнішній вигляд, придатне для здійснення промисловим способом.

Просте товариство — за договором простого товариства учасники беруть зобов'язання поєднати свої вклади та спільно діяти для отримання прибутку або досягнення іншої мети.

Прострочення — невиконання боржником (кредитором) обов'язку (дій) у встановлений строк.

Протиправні дії — дії, заборонені законом.

Публічна обіцянка винагороди -- недовірене зобов'язання, в силу якого особа має право публічно пообіцяти винагороду (нагороду) за надання їй відповідного результату (передання інформації, знайдення речі, знайдення фізичної особи тощо). У разі виконання завдання і передання його результату особа, яка публічно обіцяла винагороду, зобов'язана виплатити її.

Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу - недовірене зобов'язання, в силу якого фізична або юридична особа (засновник конкурсу) може публічно через засоби масової інформації оголосити конкурс. Переможець конкурсу має право вимагати від його засновника виконання свого зобов'язання у строки, встановлені умовами конкурсу.

Публічний договір — договір, в якому однією зі сторін є підприємець або інша особа відповідно до закону, що взяли на себе обов'язок здійснювати продаж товарів, виконання робіт або надання послуг кожному, хто до них звертається (роздрібна торгівля, перевезення транспортом загального користування, послуги зв'язку, медичне, готельне, банківське обслуговування тощо). Ціна товарів (робіт, послуг), а також інші умови публічного договору встановлюються однаково для всіх споживачів.

Р

Рационалізаторська пропозиція — пропозиція, що є новою і корисною для підприємства, якому вона подана, і передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва і застосовуваної техніки або складу матеріалів.

Реквізіція — примусове вилучення державою майна у власника в державних чи громадських інтересах з виплатою власникові вартості майна.

Рента — договір, за яким одна сторона (одержувач ренти) передає іншій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти зобов'язується в обмін на одержане майно періодично сплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або іншого надання.

Речі (у цивільному праві) — усі предмети матеріального світу, які можуть задовольнити певні потреби людини і бути в її володінні. Залежно від особливостей правового режиму володіння речами їх поділяють на види: засоби виробництва і предмети споживання; вилучені з цивільного обігу, обмежені в обігу та не вилучені з цивільного обігу; рухомі і нерухомі; індивідуально визначені і родові; замінні і незамінні; споживчі і неспоживчі; подільні і неподільні; головні і приналежні; плоди і доходи; гроші і цінні папери.

Розрахунки із застосуванням платіжного доручення — за платіжним дорученням банк зобов'язується за дорученням платника за рахунок грошових коштів, розміщених на його рахунку в цьому банку, переказати певну грошову суму на рахунок, визначений платником особи (одержувача) у цьому чи в іншому банку в строк, встановлений законом або банківськими правилами, якщо інший строк не передбачений договором або звичаями ділового обігу.

Розрахунковий чек — документ (чек), що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунку (чекодавця) банку переказати зазначену в чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю).

Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи — недовірене зобов'язання, в силу якого шкода, завдана особі, що без відповідних повноважень рятувала здоров'я та життя фізичної особи від реальної загрози для неї,

відшкодовується державою у повному обсязі. Шкода, завдана при рятуванні майна, яке має істотну цінність, від реальної загрози відшкодовується власником (володільцем) цього майна з урахуванням його матеріального становища.

С

Секрет виробництва (ноу-хау) — технічна, організаційна, комерційна та інша інформація, яка сприяє підвищенню ефективності виробництва та іншої доцільної діяльності і не відома третім особам.

Сервітут - право обмеженого користування чужими речами (майном) певною мірою. Таке право може бути встановлене на користь власника сусідньої земельної ділянки (земельні сервітути) або на користь певної особи (особисті сервітути).

Система цивільного права — структура, елементами якої є цивільно-правові норми та інститути, розміщені у певній послідовності.

Скарб — зариті у землю або приховані іншим способом валюта, валютні та інші цінності, власник яких невідомий або в силу закону втратив на них право.

Складське зберігання — за договором зберігання товарний склад (зберігач) зобов'язується за винагороду зберігати товари, що передані йому товароволодільцем (поклажадавцем), і повернути ці товари в схоронності. Договір складського зберігання, укладений складом загального користування, визнається публічним.

Солідарна відповідальність — передбачена законом відповідальність боржників перед кредитором, за якою кредитор може вимагати відшкодування завданих збитків як з усіх або частини солідарних боржників, так і з одного із них.

Солідарна додаткова відповідальність - відповідальність, що має місце за наявності основного і додаткового боржника.

Спадкова трансмісія — перехід права на прийняття спадщини до спадкоємців особи, яка мала право на спадщину і не прийняла її у зв'язку зі смертю.

Спадкове майно (спадщина, спадкова маса) — сукупність прав та обов'язків спадкодавця, які переходять після його смерті до спадкоємців.

Спадкове право — сукупність цивільно-правових норм, які регулюють правовідносини, що виникають внаслідок переходу майна померлого до іншої особи чи до інших осіб.

Спадковий договір — договір, з яким одна сторона (відчу-жувач) передає на випадок своєї смерті іншій стороні (набувачеві) своє майно або його частку у власність, замість чого остання зобов'язується виконати її розпорядження.

Спадкодавець — особа, майно якої після її смерті переходить у спадщину до іншої особи чи до інших осіб.

Спадкоємець — особа, яка у випадку смерті того чи іншого громадянина набуває прав одержати його спадкове майно.

Спадкування - перехід майнових прав та обов'язків (і окремих немайнових прав) померлої особи до іншої особи (осіб).

Спільна сумісна власність - майно, придбане внаслідок спільної праці членів сім'ї, якщо інше не встановлено письмовою угодою між ними.

Спільна часткова власність — майно, придбане внаслідок спільної праці громадян, що об'єдналися для спільної діяльності, якщо інше не встановлено письмовою угодою між ними.

Способи забезпечення виконання зобов'язання — передбачені законом або договором спеціальні засоби (стимули), спрямовані на забезпечення виконання зобов'язання боржником (неустойка, застава, порука, завдаток, гарантія, при-тримання).

Способи набуття права власності - передбачені законом юридичні факти, що ведуть до виникнення права власності у набувача майна (розрізняють первісні і похідні юридичні факти виникнення права власності).

Справедливість — при здійсненні цивільних прав особа повинна виявляти справедливість і розумність. Це означає, що наймач повинен використовувати майно за призначенням; підрядник при виготовленні речі повинен виконувати всі вказівки замовника; власник придбавши собаку в разі порушення правил його утримання і створення незручностей сусідам, повинен негайно усунути ці незручності; особа має бути справедливою при вирішенні спорів, тобто додержуватися моральних засад суспільства. При визначенні розміру відшкодування шкоди суд також враховує вимоги розумності та справедливості.

Страховання — за договором страхування одна сторона (страховик) зобов'язується при настанні страхового випадку виплатити страхову суму або страхове відшкодування другій стороні (страхувальникові) або іншій особі, уповноваженій на її одержання, а страхувальник зобов'язаний сплачувати страхові платежі та виконувати інші умови договору.

Строк виконання обов'язку — проміжок часу або момент, коли має бути вчинена дія, що становить об'єкт зобов'язання (є загальні та окремі строки).

Суб'єкти виконання цивільно-правових обов'язків -особи, до яких звернуто вимогу закону щодо заборони певної поведінки, або особа, яка взяла на себе виконання цих обов'язків добровільно.

Суб'єкти цивільно-правового відношення — особи, які є учасниками цивільно-правових відносин (фізичні особи, юридичні особи, територіальні громади, держава).

Суб'єктивний юридичний обов'язок — покладений на зобов'язальну особу обов'язок забезпечення певного право-відношення. Виконання юридичного обов'язку є правовою гарантією здійснення суб'єктивного права.

Суброгація — придбання всіх прав, що належали раніше кредиторів, внаслідок виконання третьою особою (суброгантом) обов'язків боржника щодо цього кредитора. Тобто суброгант стає на місце кредитора.

Суміжні права — права виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення на результати своєї діяльності, пов'язані з використанням ними творів літератури і мистецтва, які охороняються авторським правом.

Суперфіцій — довгострокове, відчужуване і таке, що успадковується, право використання чужої земельної ділянки для забудови. Суперфіцій може бути встановлено законом, договором або заповітом на визначений або невизначений строк.

Т

Творчість — цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що характеризується неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю.

Типові договори — своєрідні нормативно-правові акти, затверджені у встановленому порядку компетентними органами (договори охорони квартир, охорони об'єктів, найму жилого приміщення тощо).

Товариство з додатковою відповідальністю — засноване однією або кількома особами товариство, статутний фонд якого поділений на частки, розмір яких визначений статутом. Учасники цього товариства, на відміну від товариства з обмеженою відповідальністю, несуть субсидіарну відповідальність за його зобов'язаннями своїм майном в однаковому для всіх розмірі, кратному вартості внесених ними вкладів, який визначається статутом. До товариства з додатковою відповідальністю застосовують правила Цивільного кодексу України про товариства з обмеженою відповідальністю — якщо інше не передбачено установчими документами товариства.

Товариство з обмеженою відповідальністю — засноване однією або кількома особами товариство, статутний фонд якого поділений на частки визначених установчим документом розмірів. Засновники цього товариства несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм часток у статутному фонді.

Торговельна марка - будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, придатних для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

У

Удаваний правочин — вид недійсного правочину, який здійснено з метою приховати інший правочин.

Узус - речове право користування чужою річчю без отримання прибутків. Узуарій може лише користуватися чужою річчю, проте не має права на плоди від неї.

Узуфрукт — речове право певної особи користуватися і вилучати прибутки з чужої неспоживчої речі без зміни її субстанції.

Умови дійсності правочину — встановлені законом вимоги (про форму; про сторони; про зміст правочину; про відповідність (єдність) внутрішньої волі і волевиявлення сторін; спрямованість правочину на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним), дотримання яких надає правочину належну юридичну силу.

Умовні правочини — правочини, що здійснюються під умовою (відкладальною чи скасувальною).

Установа - - організаційно-правова форма юридичної особи, що є організацією, створеною однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні

нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна.

Установчі документи юридичної особи — для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи: статут або засновницький договір, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлено інший порядок їх затвердження.

Ф

Факторинг - договір, за яким одна сторона (фактор) передає або бере на себе зобов'язання передати кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) на платній основі, а клієнт відступає або бере на себе зобов'язання відступити факторові ту грошову вимогу до третьої особи, яка впливає з відносин клієнта (кредитора) з цією третьою особою - боржником. Предметом договору факторингу може бути як грошова вимога, строк платежу якої закінчився (наявна вимога), так і право на отримання коштів, яке виникне в майбутньому (майбутня вимога).

Філія юридичної особи — структурно-територіально відокремлена частина юридичної особи, яка за своїм місцезнаходженням виконує всі найголовніші функції юридичної особи (виробничу, наукову тощо). Не є юридичною особою.

Форма правочину — форма волевиявлення сторін при здійсненні правочину (усна; письмова — проста чи нотаріальна; шляхом конклюдентних дій; шляхом мовчання).

Франчайзинг — договір, за яким один підприємець -франчайзер (праволоділець) — надає іншому підприємцеві -франчайзі (користувачеві) — за певну винагороду право експлуатувати франчизу з метою продажу визначеного сторонами виду товарів та/або послуг. Франчиза є комплексом виключних прав (право на найменування торговельного підприємства (фірму), право на знак для товарів і послуг, винаходи, корисні моделі, авторські права, конфіденційну торговельну інформацію та інші об'єкти права інтелектуальної власності, що підлягають використанню користувачем (франчайзі)). Відповідає договору комерційної концесії.

Ц

Цесія — передача цедентом (кредитор, який поступився своїми правами) цесіонарію (новому кредитору) своїх прав за зобов'язанням. За загальним правилом цесія може застосовуватись у будь-яких зобов'язаннях, якщо вона не суперечить закону чи договору або коли вимога не пов'язана з особою.

Цивільна дієздатність юридичної особи — юридична особа набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону.

Цивільне законодавство — сукупність нормативно-правових актів, що регулюють майнові відносини, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням матеріальними благами, а також певні особисті стосунки, пов'язані з майновими (наприклад, авторське право), та виключно особисті немайнові відносини, об'єктами яких можуть бути, наприклад, ім'я, честь, гідність.

Цивільне право — галузь права, що на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення, майнової самостійності учасників регулює особисті немайнові і майнові

відносини (власності і товарообігу), відносини, які складаються у сфері інтелектуальної власності, а також відносини щодо захисту і охорони цих благ.

Цивільно-правова відповідальність — невідгідні майнові наслідки, встановлені законом або договором на випадок невиконання абсолютного обов'язку або невиконання чи неналежного виконання боржником свого зобов'язання.

Цивільно-правові відносини - майнові та особисті немайнові відносини і відносини у сфері підприємництва між майнове самостійними, юридичне рівними учасниками, що є носіями суб'єктивних цивільних прав і обов'язків, які виникають, змінюються, припиняються на підставі юридичних фактів і забезпечуються можливістю застосування засобів державного примусу.

Цінні папери — документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошове або інше майнове право і визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, і власником, та передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх випуску, а також можливість передачі прав, що впливають з цих документів, іншим особам.

Ч

Часткова (дольова) відповідальність — відповідальність кожної із зобов'язаних осіб у певній, належній кожній особі частці.

Ш

Шкода (як умова цивільно-правової відповідальності) -зменшення або знищення будь-якого особистого чи майнового блага (моральна та майнова шкода).

Шикана — дозволені законом дії особи, спрямовані на заподіяння шкоди іншим особам (особі). Шикана може мати як матеріальний, так і процесуальний характер.

Ю

Юридична особа — організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді.

Юридичний обов'язок у цивільному праві — забезпечена законом міра необхідної поведінки, в якій виражено інтерес держави, уповноваженого суб'єкта і зобов'язаної особи.

Юридичні факти — конкретні життєві обставини (дії, бездіяльність, події), з якими норми цивільного законодавства пов'язують правові наслідки, передусім виникнення, зміну або припинення правовідносин.

СІМЕЙНЕ ПРАВО

А

Аліменти – грошове утримання в розмірі, встановленому законом, яке у визначених законом випадках одні особи зобов'язані надавати іншим (внаслідок непрацездатності, шлюбу, батьківства) у зв'язку з існуючими між ними шлюбними та родинними відносинами.

Б

Батьківські права та обов'язки – особисті й майнові права та обов'язки, які надає закон батькам (батькові і матері) для забезпечення належного виховання і матеріального утримання дітей, а також захисту їх прав та обов'язків.

В

Весілля – комплекс церемоній і обрядів, часто народних традицій, пов'язаних з укладенням шлюбу; має етнічні, релігійні, географічні та інші особливості в різних народів і у різних країнах.

На кінець ХХ ст. зберігаються 2 основні тенденції у справлянні весіль у світі – з одного боку, під впливом глобалізації весільний обряд набув у найбільших мегаполісах планети універсального космополітичного вигляду (особливо при міжетнічних, міжконфесійних, міжрасових і т. зв. міжнародних шлюбах), з іншого – існує стійка тенденція до «етнізації» весіль і всіх пов'язаних з ним традицій, навіть у середовищі городян, а також і в Україні.

Виховання – процес та практика засвоєння дитиною загальноприйнятих у суспільстві норм поведінки.

Вінчання – церковний шлюб, одне з таїнств – союз чоловіка та жінки, освячений церквою.

Г

Годувальник – особа, яка утримує або повинна утримувати непрацездатних членів сім'ї. Юридичне значення має факт втрати або хвороби годувальника. У зв'язку з втратою годувальника (помер внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного чи загального захворювання; загинув при виконанні службових обов'язків; пропав без вісти) непрацездатні члени сім'ї мають право на пенсію, а в передбачених законодавством випадках – на одноразову допомогу. Для призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника має значення причина смерті та стаж роботи годувальника.

Д

Дитина – людина, яка не досягла 18 років.

Ж

Жертва насилля в сім'ї – член сім'ї, який постраждав від сексуального, психологічного чи економічного насильства з боку іншого члена сім'ї.

З

Закон – нормативно-правовий акт, що регулює найбільш значущі, найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил (норм); встановлене законодавчим органом (парламентом) загальнообов'язкове (для усіх громадян) правило,

яке має найвищу юридичну силу. Закони обов'язкові до виконання протягом визначеного часу, на визначеній території та у відношенні до конкретного кола осіб, організацій та інших суб'єктів права.

Закони та інші нормативно-правові акти в Україні приймаються на підставі Конституції України і повинні відповідати їй.

Заповіт – розпорядження громадянина на випадок смерті про належне йому майно (в тому числі гроші і цінні папери), зроблене в установленій законом формі.

М

Материнство – встановлене чинним законодавством України правове становище жінки, яка народила (усиновила), утримує й виховує дитину (дітей).

Моногамія – основна форма шлюбу в класових формаціях, яка, проте, упродовж століть у різних регіонах та серед різних народів не була одноманітною; вона варіювалась у залежності від специфіки об'єктивних умов: соціально-економічних, етнічних, конфесійних. Вона виступала і у вигляді конкубінату – фактичного шлюбу, юридично не оформленого, характерного для соціально неоднорідних союзів між чоловіком і жінкою, і у вигляді ліверату – передачі шлюбних обов'язків у разі смерті чоловіка його братові або іншому родичеві.

Н

Недійсність шлюбу – відсутність законних підстав для визнання шлюбних відносин правосильними. Має місце за укладення шлюбу з порушенням встановленого законом порядку чи за наявності перешкод для цього, а також у разі реєстрації шлюбу без наміру створити сім'ю (фіктивний шлюб). Шлюб визнається недійсним у судовому порядку за позовом одного із подружжя, прокурора, осіб, права яких порушено, а також за позовом інших осіб у випадках, спеціально передбачених законом. Не може бути визнаний недійсним шлюб, якщо на час розгляду судом справи відпали ті обставини, які були перешкодою до його укладення, а також шлюб, укладений до досягнення шлюбного віку в разі вагітності дружини або народження дитини. Недійсний шлюб не породжує прав і обов'язків, але не впливає на права дітей, які народилися або були зачаті в недійсному шлюбі.

О

Обов'язкова частка у спадщині – частина спадкового майна, яка переходить до спадкоємців, визначених законом, незалежно від заповіту. До них належать неповнолітні або непрацездатні діти спадкодавця (у тому числі усиновлені), непрацездатні дружина, батьки (усиновителі), утриманці померлого. Обов'язкова частка у спадщині становить не менше двох третин частки, яка належала б кожному із спадкоємців за законом. При визначенні розміру обов'язкової частки враховується і вартість спадкового майна, що складається з предметів домашнього вжитку. При визначенні обов'язкової частки у спадщині враховується все спадкове майно – як включене, так і не включене до заповіту. При цьому, якщо обов'язкова частка може бути виділена із не заповіданого майна, то спадкоємець одержує дві третини своєї законної частки із не заповіданої частини спадкового майна.

Опіка – засіб захисту особистих і майнових прав та інтересів неповнолітніх, які не досягли 14 років і залишилися без батьківського піклування, а також повнолітніх осіб, визнаних судом неієздатними внаслідок психічної хвороби або недоумства. Опікун призначається із числа осіб, близьких підопічному, або з числа осіб, виділених громадською організацією, або з числа інших осіб, які спроможні виконувати опікунські

обов'язки. Опікунство припиняється: після досягнення неповнолітніми 14 років; у разі повернення неповнолітніх, які не досягли 14 років, на виховання до батьків; якщо особа, яку було визнано недієздатною, видужала або її стан значно поліпшився і суд поновив її у дієздатності; із смертю підопічного.

П

Піклування – засіб захисту особистих і майнових прав та інтересів неповнолітніх віком від 14 до 18 років, які залишилися без батьківського піклування, а також повнолітніх осіб, визнаних судом обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями або наркотичними засобами, чи осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно захищати свої права. Піклування встановлюється в тому самому порядку, що й опіка. Піклування припиняється після досягнення підопічним 18 років; у разі одруження неповнолітньої особи; у разі скасування судом обмеження в дієздатності особи, яка зловживала спиртними напоями або наркотичними засобами; якщо відпала причина встановлення піклування над особою, яка за своїм станом здоров'я не могла самостійно захищати свої права; внаслідок смерті особи, яка перебувала під піклуванням.

Позашлюбні діти – діти, які народилися в батьків, що не перебувають між собою у шлюбі. Походження таких дітей встановлюється залежно від того, як це питання вирішують батьки з урахуванням тих можливостей, що надає їм законодавство. Батьки можуть подати спільну заяву про батьківство до органів реєстрації актів цивільного стану; реєстрація походження дитини від певного батька може відбуватися також на підставі рішення суду. При народженні дитини в матері, яка не перебуває у шлюбі, якщо не має спільної заяви батьків і рішення суду про встановлення батьківства, запис про батька дитини в актових книгах здійснюється за прізвищем матері; ім'я, по батькові записуються за її вказівкою. Діти, походження яких не встановлено за спільною заявою батьків або рішенням суду, мають ті самі права і обов'язки щодо батьків та їх родичів, що і діти, які народилися від осіб, які перебувають у шлюбі.

Позбавлення батьківських прав – санкція до батьків, які порушують свій обов'язок щодо виховання неповнолітніх дітей. Застосовується у сімейному і кримінальному праві. У кримінальному праві позбавлення батьківських прав призначається як додаткова міра покарання. Позбавлення батьківських прав як основна міра покарання допускається лише тоді, коли суд встановив зловживання цими правами з боку винного. Найчастіше застосовується як міра сімейно-правової відповідальності.

Поліандрія – рідкісна форма полігамії, за якої жінка перебуває в декількох шлюбних союзах з різними чоловіками. У XIX столітті існувала в алеутів і деяких груп ескімосів; пізніше збереглася в деяких етнографічних груп у Південній Індії і у Тибеті.

Поліандрічна родина може виступати у двох формах: нефратернальній (неспорідненій) – декілька родинно не пов'язаних між собою чоловіків одружуються з жінкою, яка має високий соціальний статус. При цьому чоловіки ділять між собою економічні зобов'язання й право сексуального доступу до жінки; фратернальній (братній) – кілька братів утворюють загальне домогосподарство з однією жінкою. Така форма поліандрії звичайно пов'язана з дисбалансом статей, що виникає в результаті практики вбивства новонароджених дівчаток.

Права дитини – комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей розвитку людини до повноліття. Права дитини – складова частина загального комплексу прав людини, який становить правовий статус будь-якої фізичної особи. Права дитини закріплені в міжнародному праві у вигляді загальновизнаних стандартів, що містяться в міжнародних угодах і рекомендаціях

міжнародних організацій, зокрема в декларації прав дитини (1959) і Конвенції про права дитини (1989). Україна є учасником цієї Конвенції. Головна вимога забезпечення прав дитини – дотримання принципу, за яким у всіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державним органом чи приватними організаціями, що відають питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

До прав дитини належать: рівноправність усіх дітей незалежно від будь-яких обставин; право на життя, ім'я і набуття громадянства; на вільне висловлення своїх думок; на загальну і однакову відповідальність батьків за виховання й розвиток дитини; на користування найдосконалішими послугами системи охорони здоров'я; а рівність життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку; на освіту; на захист усіх форм сексуальної експлуатації і сексуального розбещення; на застосування міжнародних норм гуманітарного права у період збройних конфліктів.

Право на рівність у шлюбі – (ст. 51 Конституції України) – означає, що шлюб ґрунтується на вільній згоді чоловіка і жінки, рівності прав і обов'язків і що ніхто не може бути примушений до укладання шлюбу. Рівність чоловіка і жінки у шлюбі – це рівність в обов'язках і змісті прав і обов'язків. Згідно з Сімейним кодексом України питання виховання дітей, вибір професії, місця проживання тощо вирішується подружжям спільно. Чоловік і дружина зобов'язані спільно утримувати та виховувати дітей тощо. Батьки зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх дітей і непрацездатних повнолітніх дітей, які потребують матеріальної допомоги. При ухиленні батьків від цього обов'язку кошти на утримання дітей стягуються з них у судовому порядку. Діти зобов'язані піклуватися про батьків і надавати їм допомогу.

Прізвище – частина власної назви особи її повного імені. У більшості народів вона ідентифікує її родову приналежність, що передається від покоління до покоління і вказує на спорідненість, але існують і інші традиції прізвищ. Прізвище може стояти як на першому так і на останньому місці повного імені персони – в залежності від традицій народу та вжитку.

Новонароджена дитина, як правило, отримує прізвище батька, інколи матері. Здебільшого для жінок існує також традиція змінювати прізвище при вступі до шлюбу, що означає перехід від однієї родини до іншої. Часто зустрічаються подвійні прізвища, котрі виділяють приналежність особи до двох родин. Існує також традиція змінювати закінчення прізвища в залежності від статі особи або ж її стану в суспільстві.

Р

Реєстрація шлюбу – встановлений законодавством порядок документального оформлення сімейного союзу жінки та чоловіка. Здійснюється лише в державних органах реєстрації актів цивільного стану в урочистій обстановці за згодою осіб, які реєструють шлюб. Тільки шлюб, укладений у відділах РАЦС, породжує права і обов'язки подружжя. Реєстрація шлюбу має на меті охорону й забезпечення не лише особистих і майнових прав та інтересів подружжя і дітей, а й інтересів держави та суспільства. Для реєстрації шлюбу необхідна взаємна згода сторін, досягнення шлюбного віку, відсутність перешкод до укладення шлюбу (дієздатність, відсутність іншого шлюбу, родинних стосунків певних ліній), а також взаємна обізнаність осіб, які одружуються про стан здоров'я один одного. Шлюбний вік для чоловіків – 18 років, для жінок – 17 років. За виключних обставин за рішенням суду, прийнятим на підставі заяви особи, яка досягла чотирнадцяти років, їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам. Реєстрація шлюбу відбувається по закінченні місячного строку після подачі заяви. В окремих випадках із поважних причин цей строк може бути скорочений органом РАЦС.

Реєстрація шлюбу засвідчується Свідоцтвом про реєстрацію шлюбу. Реєстрація шлюбу регулюється Сімейним кодексом України.

Розлучення, також Розірвання шлюбу – розірвання подружнього зв'язку між чоловіком і жінкою за тих чи інших обставин. Слід відрізнити від визнання шлюбу нікчемним (тобто таким, що від початку не мав законної сили, підстав, таким що був складений із порушенням норм закону).

С

Сімейне законодавство – сукупність нормативно-правових актів, що регулюють особисті та пов'язані з ними майнові відносини громадян, які виникають із шлюбу і належності до сім'ї.

Сімейне право, також родинне право – система правових норм, спрямованих на врегулювання особистих немайнових та майнових відносин між: подружжям, батьками та дітьми, усиновлювачами та усиновленими, опікунами, піклувальниками та підопічними, патронатними вихователями та їх вихованцями та інших сімейних відносин між членами сім'ї та родичами.

Сім'я або родина – соціальна група, яка складається з чоловіка та жінки, які зазвичай перебувають у шлюбі, їхніх дітей (власних або прийомних) та інших осіб, поєднаних родинними зв'язками з подружжям, кровних родичів, і здійснює свою життєдіяльність на основі спільного економічного, побутового, морально-психологічного укладу, взаємної відповідальності, виховання дітей.

Т

Традиція – досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки тощо, що склалися історично і передаються з покоління в покоління; звичайна, прийнята норма, манера поведінки, усталені погляди, переконання когось; узвичаєння, узвичаєність, неписаний закон.

Традиція – це елементи культури, що передаються від покоління до покоління і зберігаються протягом тривалого часу. Традиції тією чи іншою мірою і в тих чи інших формах присутні в будь-якому суспільстві і практично в усіх сферах культури. Традицію можуть утілювати певні суспільні інституції, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, обряди тощо. Поняття стилю і традиції іноді вживаються щодо формально (зовнішньо) схожих феноменів.

У

Усиновлення (удочеріння) – юридичний акт, в силу якого вирішується питання встановлення правових, майнових і немайнових відносин, які існують між батьками і дітьми. Усиновлення (удочеріння) – складна й тривала процедура, що здійснюється судом за участю органу опіки і піклування за заявою усиновителя (удочерителя). Усиновлення (удочеріння) допускається у неповнолітньому віці і тільки на користь дітей.

Утриманці – особи, які перебувають на повному утриманні іншої особи або одержують від неї допомогу, яка є постійним і основним джерелом їхнього існування. Факт перебування на утриманні в разі відсутності відповідних документів і неможливості їх відновлення може бути встановлений у судовому порядку.

Ф

Фіктивний шлюб – зареєстрований без наміру створити сім'ю правовий акт, за яким в осіб, що його уклали, не виникають подружні права і обов'язки.

Ц

Цивільний шлюб – шлюб, оформлений в органах державної влади без участі церкви.

Тривалий час існувало дві форми шлюбу – цивільний та церковний, тобто шлюб, що є законним для держави та шлюб, що є законним для церкви.

Батьківщиною цивільного шлюбу ще в XVI столітті стала Голландія. Коли її громадяни, які належали до різних релігійних конфесій, не могли обвінчатися в церкві, власті дозволили оформляти їм свої стосунки в мерії. Саме такий шлюб і почали називати «цивільним».

Цивільно-правова відповідальність – вид юридичної відповідальності фізичної чи юридичної особи при недотриманні нею договірних зобов'язань або завданні майнової шкоди чи порушенні особистих немайнових прав (посягання на честь, гідність особи). Полягає у покладанні на винних обов'язку відшкодувати заподіяні потерпілим збитки.

Ч

Члени сім'ї – подружжя, діти, батьки, а також інші особи, які постійно проживають з ними і ведуть спільне господарство. Статус членів сім'ї тягне за собою передбачені законодавством права та обов'язки (батьківські, аліментні, майнові тощо).

Ш

Шлюб – юридичне оформлення добровільного, вільного і рівноправного союзу чоловіка і жінки, заснованого на взаємній згоді, почуттях взаємної любові, дружби і поваги, укладеного в державних органах реєстрації цивільного стану з метою створення сім'ї, виховання дітей. Шлюб породжує взаємні права і обов'язки подружжя. За загальним правилом шлюбний вік для чоловіків – 18 років, для жінок – 18 років. У виключних випадках ці строки можуть бути скорочені за рішенням суду на підставі заяви особи, яка досягла 16 років.

Шлюбний договір (контракт) – укладена в установленому законом порядку письмова і нотаріально завірена домовленість подружжя або осіб, які звернулись із заявою про реєстрацію шлюбу, про регулювання сімейних відносин. Шлюбний договір регулює майнові відносини між подружжям, визначає їхні майнові права та обов'язки. Шлюбний договір не може регулювати особисті відносини подружжя, а також особисті відносини між ними та дітьми. Сторони можуть включити до шлюбного договору будь-які умови щодо правового режиму майна, якщо вони не суперечать діючому законодавству, моральним засадам суспільства. У шлюбному договорі може бути визначено майно, яке дружина, чоловік передає для використання для спільних потреб сім'ї, а також правовий режим майна, подарованого подружжю у зв'язку з реєстрацією шлюбу. Шлюбний договір не може зменшувати обсягу прав дитини, встановлених Сімейним кодексом України, а також ставити одного із подружжя в надзвичайно не вигідне матеріальне становище. У шлюбному договорі сторони можуть передбачити використання належного їм обом або одному з них майна для забезпечення потреб їх дітей, а також інших осіб. Сторони можуть домовитися про можливий порядок поділу майна, в тому числі в разі розірвання шлюбу. За шлюбним договором не може передаватися у власність одного із подружжя нерухоме майно та інше майно, право на яке підлягає державній реєстрації. Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності в день реєстрації шлюбу, а якщо його укладено подружжям, він набирає чинності в день його нотаріального посвідчення. У шлюбному договорі може бути встановлено загальний строк його дії, строки тривалості окремих прав і обов'язків, а також його чинність (або чинність окремих його умов) після припинення шлюбу. Якщо у зв'язку з укладенням шлюбу один із подружжя вселяється в житлове приміщення, яке належить другому з подружжя, чи є їхньою спільною власністю, чи власністю їхніх родичів, сторони в шлюбному договорі

можуть домовитися про порядок проживання в ньому і користування ним. Подружжя може домовитися про звільнення житлового приміщення тим із подружжя, хто вселився в нього, в разі розірвання шлюбу, з виплатою грошової компенсації або без неї. Сторни шлюбного договору можуть домовитися про надання утримання одному з подружжя незалежно від непрацездатності та потреби в матеріальній допомозі. Якщо в шлюбному договорі визначені умови, розмір та строки виплати аліментів, то в разі невиконання одним із подружжя свого обов'язку за договором аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Шлюбний договір не може бути змінений в односторонньому порядку, а тільки обома з подружжя. Угода про зміну шлюбного договору посвідчується нотаріально. Шлюбний договір може бути змінений за рішенням суду на вимогу одного із подружжя, якщо цього вимагають його інтереси, інтереси дітей, а також непрацездатних повнолітніх дочки, сина, що мають істотне значення. Подружжя має право відмовитися від шлюбного договору. Права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються в день подання до нотаріуса заяви про відмову від нього. На вимогу одного із подружжя шлюбний договір може бути розірваний за рішенням суду з підстав, що мають істотне значення, зокрема в разі неможливості його виконання. Шлюбний договір на вимогу одного із подружжя або іншої особи, права та обов'язки якої цим договором порушені, може бути визнаний недійсним за рішенням суду з підстав, встановлених Цивільним кодексом України.